

Elszámolás a Haverland-felvonókról

A főváros történetének igen sok szála fonódik egybe az utolsó száz esztendőben. Bármelyiket követjük is, sok érdekes részlethez, adalékhoz juthatunk. Az egyesülés évétől, 1873-tól számítva a lakosság ötven év alatt 280 ezerről nem egészen 900 ezerre nőtt. Az épületek száma 1873-ban valamivel meghaladja a 9 ezret, java részük — 7243 — földszintes ház. 1920-ban az épületek száma 20 020, ennek már csak a fele földszintes. Az iparosodás tovább duzsasztja a város lakosságát. A bérház lassan uralkodó háztípussá válik.

A technikának egyre több vívmánya terjed el a városi közlekedésben, közművekben, épületgépészetben. Megjelenik a bérházakban a felvonó, — a „járószék” —, amely rövidesen nélkülözhetetlen kényelmi berendezés lesz.

A fővárosi, illetve a magyar felvonógyárak közt rangja volt a Haverland-cégnek. Az itt gyártott felvonók közül sok ma is megbízhatóan működik, főként, amelyeknek gondját viselték. A századforduló körül beépített liftek — amint azt Ráday Mihály Unokáink sem fogják látni című televíziós műsorában is láthattuk — azon kívül, hogy műszaki szempontból jók, sokszor művészi lakatos-, asztalosmunkával készültek. A felvonók korszerűsítése során a meglevőket mind érdemes-volna megőrizni.

A céget a millennium évében, 1896-ban alapította Haverland Antal, amikor lakatosműhelyét megnyitotta az akkori Károly-kaszárnya (ma Fővárosi Tanács) épületében. Egy segéddel, Petró Tamással dolgozott, aki egészen a gyár megszűntéig, 53 éven keresztül volt a munkatársa.

Haverland Antal 1861-ben született Bátorkeszin. Iskolai tanulmányait, a negyedik gimnáziumig, Pozsonyban végezte. Műlakatos, gépszerelő, hajógépész lett, majd a Műlakatosárugyár Rt.-nél volt alkalmazásban mint művezető, önálló műhelyének megnyitásáig. Az első időszakban saját szabadalmú emelőgépeket, teherfelvonókat készített, kézi vagy villamos meghajtással. és különböző műlakatos munkákat végzett.

1899-ben vásárolta meg a VIII., Nap utca 22. szám alatti épületet, s itt hozta létre a Magyar Királyi Szabadalmazott Emelőgép, Felvonó és Vasszerkezetek Gyárát. Ebben az időben Magyarországon több külföldi cég is gyártott lifteket. Például az osztrák Wertheim, a német Flohr, az olasz Stiegler, a svájci Schindler. Nem volt könnyű köztük teret nyerni egy kezdő magyar gyáriparosnak. Az első nagy lehetőség és siker 1901-ben mutatkozott, amikor a Haverland-cég a Rémy — ma Nemzeti — szálló tulajdonosa által meghirdetett pályázatot megnyerte több külföldi gyár előtt.

A pályázati kiírásban többek között 10 évi jótállás is feltétel volt — amit a nyertes vállalt. A felvonó a megrendeléstől számított három hónap alatt el is készült és működött. Haverland a munkát ez alatt a rövid idő alatt mindössze 20 emberrel végezte el, egyéb tevékenysége és megrendelései

mellett. 1913-ban az ezredik liftet szereli fel a vállalat a Gazdák Biztosító Szövetkezetének Kálvin téri épületében. Az Országos Társadalombiztosító Intézet (ma nyugdíjintézet) épületébe tervezett és felszerelt 28 fülkés páternoszter akkor a legmagasabb volt Európában. Emelőmagassága: 31 méter. A gyár és gyártmányai sok elismerést, kitüntetést kaptak: 1927-ben a Vas-és Gépipari Kiállításon a „Nagy aranyérmét”, 1933-ban az Iparosok Országos Szövetségének aranyérmét. A gyáralapító Haverland Antal előbb a Lakatos Ipartestület alelnöke, majd haláláig elnöke volt.

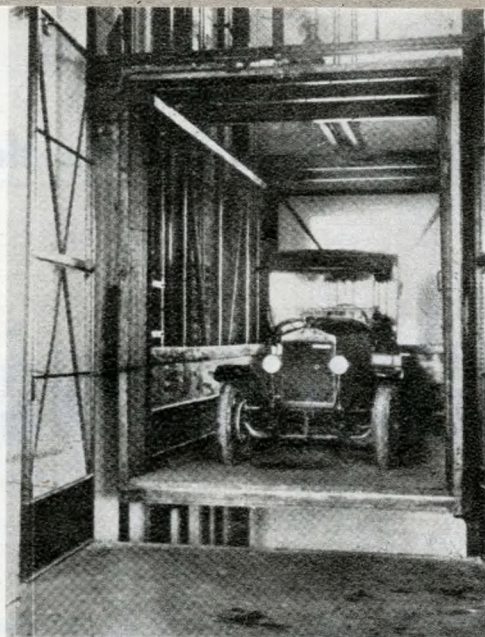
Halála után, 1935-ben fia, Haverland Tivadar vette át a gyár vezetését. A munkát az első világháborúból való leszerelése után kezdte meg édesapja vállalatánál. Előbb szerkesztő-rajzoló, majd önálló tervező. 1944 első felében az iparügyi miniszter a gyár gépeinek leszerelésére és Nyugatra való át-

A Nap utcai gépműhely dolgozói

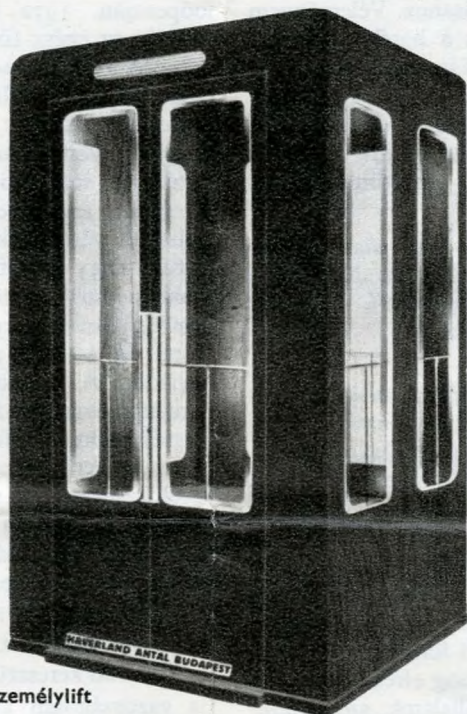
A Haverland-cég reklámja a 6-os villamoson

Autófelvonó

telepítésének előkészítésére szólította föl. Ezt nem teljesítette, hanem tovább dolgozott, dacolva a veszéllyel. Illegálisba kellett vonulnia, nehogy internálják. A felszabadulás után tovább dolgozott a gyár az államosításig, 1949-ig. Haverland Tivadar ezután a Magasépítési Tervező Vállalatnál, majd a Középülettervező Vállalatnál volt felvonótervező, később — nyugdíjazásáig — a Fővárosi Felvonójavító Vállalat osztályvezetője.

Azt a hagyományt folytatja, mely a tehetséggel és szeretettel végzett szakmai tevékenységben mindig a közérdeket tartja fontosnak és előrelónak. Gyárának terveit, okmányait, fényképeit a közelmúltban a Magyar Építészeti Múzeumnak adományozta — minden ellenszolgáltatás nélkül. Ezért mind a múzeum, mind a Budapesti Műemléki Felügyelőség nevében ezúton is köszönetet mondunk.

Személylift

A Nap utcai gyár udvara

